

AUTIZM SPEKTRIDAGI BUZILISHLARI BO‘LGAN BOLALARDA IJTIMOIIY HAMKORLIK KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA O‘YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

G‘ulomova Zahro Boxodir qizi

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20342352>

Annotatsiya

Mazkur maqolada autizm spektridagi buzilishlari bo‘lgan bolalarda ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishda o‘yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik va korreksion imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada autizm spektridagi bolalarning kommunikativ faoliyati, emotsional rivojlanishi hamda ijtimoiy moslashuvdagi o‘ziga xos xususiyatlar yoritilib, ularni bartaraf etishda o‘yin faoliyatining ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, rolli, didaktik, harakatli, sensor va interaktiv o‘yin texnologiyalarining bolalarda muloqotga kirishish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, navbat kutish, jamoa qoidalariga rioya etish hamda emotsional munosabatlarni shakllantirishdagi samaradorligi ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada autizm spektridagi bolalarda uchraydigan ijtimoiy aloqa va kommunikativ muammolar, xususan, ko‘z bilan muloqotning sustligi, nutqiy faoliyatdagi cheklanishlar, emotsional javob qaytarishdagi qiyinchiliklar va jamoaviy faoliyatga moslashish muammolari tahlil qilingan. Shu bilan birga, o‘yin texnologiyalarining korreksion-pedagogik jarayondagi o‘rni, bolaning psixologik holatiga ijobiy ta‘siri hamda ijtimoiy moslashuvni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari keng yoritilgan.

Kalit so‘zlar: autizm, ijtimoiy hamkorlik, o‘yin texnologiyalari, kommunikativ ko‘nikma, inklyuziv ta‘lim, korreksion pedagogika, ijtimoiy moslashuv, didaktik o‘yin.

Аннотация

В данной статье научно и теоретически анализируются педагогические и коррективные возможности использования игровых технологий в формировании навыков социального взаимодействия у детей с расстройствами аутистического спектра. В статье освещаются специфические особенности коммуникативной деятельности, эмоционального развития и социальной адаптации детей с аутизмом, а также обосновывается важность игровых мероприятий в их устранении. Также показана эффективность ролевых, дидактических, двигательных, сенсорных и интерактивных игровых технологий в общении детей, сотрудничестве со сверстниками, ожидании своей очереди, соблюдении правил команды и формировании эмоциональных отношений. В статье анализируются социально-коммуникативные и коммуникативные проблемы, встречающиеся у детей с аутизмом, в частности, плохой зрительный контакт, ограничения в речевой деятельности, трудности в эмоциональном реагировании и проблемы с адаптацией к коллективной деятельности. Одновременно широко освещается роль игровых технологий в коррекционно-педагогическом процессе, их положительное влияние на психологическое состояние ребенка и их педагогические возможности в развитии социальной адаптации.

Ключевые слова: аутизм, социальное взаимодействие, игровые технологии, коммуникативные навыки, инклюзивное образование, коррекционная педагогика, социальная адаптация, дидактическая игра.

Abstract

This article scientifically and theoretically analyzes the pedagogical and corrective possibilities of using game technologies in the formation of social interaction skills in children with autism spectrum disorders. The article highlights the specific features of the communicative activity, emotional development and social adaptation of children on the autism spectrum, and justifies the importance of game activities in eliminating them. It also shows the effectiveness of role-playing, didactic, movement, sensory and interactive game technologies in children's communication, cooperation with peers, waiting for turns, following the rules of the team and forming emotional relationships. The article analyzes the social communication and communicative problems encountered in children on the autism spectrum, in particular, poor eye contact, limitations in speech activity, difficulties in emotional response and problems with adaptation to collective activities. At the same time, the role of game technologies in the correctional and pedagogical process, their positive impact on the psychological state of the child and their pedagogical possibilities in the development of social adaptation are widely covered.

Keywords: autism, social interaction, game technologies, communicative skills, inclusive education, corrective pedagogy, social adaptation, didactic game.

Bugungi kunda autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish va ularning kommunikativ faoliyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Autizm spektridagi buzilishlar bolaning nutqiy rivojlanishi, emotsional holati, ijtimoiy munosabatlari hamda atrofdagilar bilan o'zaro aloqasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bunday bolalarda ko'pincha tengdoshlari bilan muloqot qilish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish, his-tuyg'ularni ifodalash va boshqalarning emotsiyalarini tushunish qiyinchilik bilan kechadi.

Shu sababli zamonaviy korreksion pedagogikada autizm spektridagi bolalarning ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan samarali metod va texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ana shunday samarali vositalardan biri o'yin texnologiyalaridir. O'yin bola faoliyatining tabiiy shakli bo'lib, u orqali bolada muloqot, hamkorlik, navbat kutish, qoidalarga rioya qilish, emotsional javob qaytarish kabi ijtimoiy ko'nikmalar rivojlanadi.

O'yin texnologiyalari bolalarning qiziqishi va ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etilganda, ular ta'lim-tarbiya jarayonida faol ishtirok eta boshlaydi. Ayniqsa, rolli o'yinlar, didaktik mashqlar, interaktiv va sensor o'yinlar autizm spektridagi bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayonini yengillashtiradi.

Autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalarda ijtimoiy hamkorlikning yetarli darajada shakllanmaganligi ularning rivojlanishidagi eng asosiy muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur holat bolaning nafaqat tengdoshlari bilan muloqotiga, balki oiladagi, ta'lim muassasasidagi va jamiyatdagi ijtimoiy faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bunday bolalarda ijtimoiy aloqa va kommunikativ faoliyatning o'ziga xos tarzda rivojlanishi kuzatiladi. Ular ko'pincha atrofdagi insonlar bilan emotsional yaqinlik o'rnatishda, his-tuyg'ularni ifodalashda hamda boshqalarning hissiy holatini tushunishda qiyinchilikka duch keladi.

Autizm spektridagi bolalarda ko'z bilan aloqa qilishning sustligi yoki umuman kuzatilmasligi ijtimoiy hamkorlikdagi dastlabki muammolardan biridir. Oddiy rivojlanayotgan bolalar suhbat

jarayonida ko‘z orqali muloqot o‘rnatilgan, autizmli bolalar ko‘pincha suhbatdoshiga qaramaydi yoki qisqa muddatli aloqa bilan cheklanadi. Bu esa ularda muloqotga bo‘lgan ehtiyojning pastligini ko‘rsatmaydi, aksincha, ijtimoiy munosabatlarni tashkil etish mexanizmlarining murakkab shakllanganidan dalolat beradi.

Shuningdek, autizm spektridagi bolalarda nutqiy muloqotning buzilishi ham ijtimoiy hamkorlikka salbiy ta‘sir qiladi. Ayrim bolalarda nutq kech rivojlanadi, ayrimlarida esa nutq mavjud bo‘lsa-da, undan kommunikativ maqsadda foydalanish cheklangan bo‘ladi. Masalan, bola savollarga javob bermasligi, suhbatni davom ettira olmasligi yoki bir xil so‘z va iboralarni takrorlashi mumkin. Natijada ular tengdoshlari bilan samarali muloqotga kirisha olmaydi.

Bunday bolalarda ijtimoiy vaziyatlarni tushunish ham murakkab kechadi. Ular mimika, imo-ishora, ovoz ohangi kabi noverbal vositalarni to‘liq anglamasligi sababli boshqalarning kayfiyati yoki niyatini tushunishda qiynaladi. Masalan, boshqa bolaning xafa bo‘lganini yoki quvonayotganini sezmasligi mumkin. Bu esa tengdoshlari bilan o‘zaro munosabatlarda tushunmovchiliklarni yuzaga keltiradi.

Autizm spektridagi bolalarda birgalikdagi o‘yin faoliyatining sustligi ham kuzatiladi. Oddiy rivojlanayotgan bolalar jamoaviy o‘yinlarga qiziqish bildirsam, autizmli bolalar ko‘pincha yolg‘iz o‘ynashni afzal ko‘radi. Ular predmetlarning ayrim qismlariga haddan tashqari qiziqib qolishi yoki stereotip harakatlarni takrorlashi mumkin. Masalan, mashinani haydash o‘rniga uning g‘ildiragini aylantirib uzoq vaqt kuzatishi kuzatiladi. Bu esa syujetli-rolli o‘yinlarning yetarli rivojlanmasligiga olib keladi.

Ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar bolaning hissiy-emotsional rivojlanishiga ham ta‘sir ko‘rsatadi. Autizm spektridagi bolalarda yangi muhitga moslashish, notanish insonlar bilan aloqa qilish yoki guruh faoliyatiga qo‘shilish jarayoni qiyin kechadi. Ular odatiy tartibning buzilishiga sezgir bo‘lib, yangi vaziyatlarda bezovtalik yoki agressiv reaksiyalar namoyon qilishi mumkin. Shu sababli ular jamoa faoliyatidan chetlashib qolish xavfi ostida bo‘ladi.

Ta‘lim jarayonida ham ijtimoiy hamkorlik bilan bog‘liq muammolar yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan, bolaning o‘qituvchi ko‘rsatmalarini tushunmasligi, guruh bilan ishlashga qiziqmasligi yoki topshiriqni mustaqil bajarishga intilishi kuzatiladi. Ayrim hollarda ular tengdoshlari bilan konfliktli vaziyatlarga ham kirib qoladi. Bu esa inklyuziv ta‘lim jarayonida maxsus pedagogik yondashuvni talab etadi.

Mutaxassislarning fikricha, autizm spektridagi bolalarda ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyati mavjud bo‘lib, buning uchun tizimli korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish zarur. Ayniqsa, o‘yin faoliyati, vizual yordamlar, rolli mashg‘ulotlar va interaktiv metodlar bolaning ijtimoiy faolligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. O‘yin davomida bola tengdoshlari bilan muloqot qilish, navbat kutish, his-tuyg‘ularni ifodalash va umumiy qoidalarga amal qilishni o‘rganadi.

Shuningdek, ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi ham katta ahamiyatga ega. Agar bolaga uy va ta‘lim muassasasida bir xil yondashuv qo‘llansa, uning ijtimoiy moslashuvi samaraliroq kechadi. Bola bilan doimiy muloqot qilish, uni rag‘batlantirish, kichik yutuqlarini qo‘llab-quvvatlash ham ijtimoiy rivojlanishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Autizm spektridagi bolalarda ijtimoiy hamkorlik muammolari murakkab va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Ularni bartaraf etishda individual yondashuv, korreksion-pedagogik texnologiyalar va ayniqsa o‘yin faoliyatidan samarali foydalanish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogika va maxsus ta'lim tizimida o'yin texnologiyalari ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim vositalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalar bilan ishlashda o'yin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari juda kengdir. Chunki o'yin bola faoliyatining tabiiy va qiziqarli shakli hisoblanib, u orqali bolada muloqot, ijtimoiy moslashuv, emotsional rivojlanish hamda bilish jarayonlari faol shakllanadi.

Autizm spektridagi bolalarda ko'pincha an'anaviy o'qitish metodlariga qiziqish sust bo'ladi. Ular uzoq davom etadigan og'zaki tushuntirishlarni qabul qilishda yoki abstrakt topshiriqlarni bajarishda qiyinchilik sezadi. O'yin texnologiyalari esa ta'lim jarayonini bolaning qiziqishi va ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Natijada bola o'yin jarayonida o'zini erkin his qiladi, faol ishtirok etadi va yangi ko'nikmalarni tabiiy ravishda o'zlashtiradi.

O'yin texnologiyalarining eng muhim pedagogik imkoniyatlaridan biri — kommunikativ faoliyatni rivojlantirishidir. O'yin davomida bola boshqa bolalar yoki pedagog bilan muloqotga kirishishga majbur bo'ladi. Masalan, navbat kutish, sherigiga murojaat qilish, yordam so'rash yoki umumiy qoidalarga amal qilish jarayonida bolaning nutqiy va noverbal muloqot ko'nikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, rolli o'yinlar autizm spektridagi bolalarda dialogik nutqni shakllantirish va ijtimoiy vaziyatlarni tushunishga yordam beradi.

O'yin texnologiyalari emotsional rivojlanishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Autizmli bolalarda his-tuyg'ularni ifodalash va boshqalarning emotsiyalarini tushunish qiyin kechadi. O'yin davomida quvonch, hayrat, xursandchilik yoki hamdardlik kabi emotsional holatlar tabiiy ravishda yuzaga keladi. Pedagog o'yin jarayonida bolaning hissiy holatini boshqarishi, uni rag'batlantirishi va ijobiy emotsional muhit yaratishi mumkin. Bu esa bolaning ruhiy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi.

Shuningdek, o'yin texnologiyalari bolalarda ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Jamoaviy o'yinlar orqali bola sheriklari bilan birgalikda harakat qilish, umumiy maqsad sari intilish, qoidalarga bo'ysunish hamda o'z xatti-harakatlarini boshqarishni o'rganadi. Ayniqsa, “birgalikda qurish”, “topshiriqni jamoa bilan bajarish”, “navbat asosida harakat qilish” kabi o'yinlar ijtimoiy moslashuv jarayonida katta ahamiyatga ega.

O'yin texnologiyalarining yana bir muhim jihati — bilish jarayonlarini rivojlantirishidir. Didaktik o'yinlar orqali bolaning diqqati, xotirasi, tafakkuri, idroki va tasavvuri rivojlanadi. Masalan, predmetlarni taqqoslash, shakl va ranglarni ajratish, mantiqiy ketma-ketlikni aniqlashga qaratilgan o'yinlar bolaning intellektual faoliyatini faollashtiradi. Autizm spektridagi bolalarda diqqatning beqarorligi yoki bir faoliyatga uzoq vaqt jamlana olmaslik holatlari ko'p uchraydi. O'yin esa diqqatni tabiiy ravishda ushlab turishga xizmat qiladi.

Harakatli o'yinlar ham pedagogik jihatdan katta imkoniyatlarga ega. Bunday o'yinlar bolaning jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda ijtimoiy faolligini ham oshiradi. Harakatli mashg'ulotlarda bola boshqa ishtirokchilar bilan muvofiqlashgan holda harakat qiladi, topshiriqlarni bajaradi va o'z xatti-harakatlarini nazorat qilishni o'rganadi. Bu esa motorika va koordinatsiyaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida interaktiv va raqamli o'yin texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Multimediali o'yinlar, sensorli ekran asosidagi mashg'ulotlar, audio-vizual dasturlar autizm spektridagi bolalarda yuqori qiziqish uyg'otadi. Chunki bunday bolalarda vizual idrok ko'proq rivojlangan bo'ladi. Rangli tasvirlar, animatsiyalar va ovozli ko'rsatmalar ularning diqqatini jalb qiladi hamda topshiriqlarni osonroq bajarishga yordam beradi.

O'yin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari individual yondashuvni amalga oshirishda ham namoyon bo'ladi. Har bir bolaning rivojlanish darajasi, qiziqishi va ehtiyojidan kelib chiqib o'yinlarni moslashtirish mumkin. Pedagog topshiriqning murakkablik darajasini o'zgartirishi, qo'shimcha vizual yordamlar berishi yoki bolaning qiziqishiga mos syujetlarni tanlashi mumkin. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, o'yin texnologiyalari bolaning mustaqilligini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. O'yin davomida bola qaror qabul qilish, tanlov qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va tashabbus ko'rsatishni o'rganadi. Bu ko'nikmalar keyinchalik kundalik hayot faoliyatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, o'yin texnologiyalari ta'lim jarayonida motivatsiyani oshiruvchi eng samarali vositalardan biridir. Autizm spektridagi bolalarda majburiy topshiriqlarga nisbatan qarshilik kuzatilishi mumkin, biroq o'yin shaklida tashkil etilgan faoliyat ularda qiziqish uyg'otadi. Rag'batlantirish, maqtov va muvaffaqiyat hissi esa bolaning o'quv faoliyatiga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

O'yin texnologiyalari autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalarni rivojlantirish va korreksion-pedagogik qo'llab-quvvatlashda keng pedagogik imkoniyatlarga ega. Ular bolaning kommunikativ, emotsional, ijtimoiy va bilish faoliyatini rivojlantirish bilan birga, uning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuviga ham xizmat qiladi. Shu bois maxsus pedagogika amaliyotida o'yin texnologiyalaridan maqsadli va tizimli foydalanish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalarda ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish murakkab va uzoq davom etadigan pedagogik jarayon hisoblanadi. Bunday bolalarda muloqotga kirishish, tengdoshlari bilan birgalikda faoliyat olib borish, emotsional yaqinlik hosil qilish va jamoa qoidalariga moslashishdagi qiyinchiliklar ularning ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli korreksion-pedagogik faoliyatda o'yin texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki o'yin bolaning tabiiy ehtiyoji va qiziqishiga asoslangan faoliyat turi bo'lib, u orqali ijtimoiy munosabatlar samarali shakllanadi.

O'yin texnologiyalari bolaning ijtimoiy muhitga moslashuvini bosqichma-bosqich rivojlantiradi. O'yin davomida bola boshqa ishtirokchilar bilan aloqa o'rnatadi, topshiriqlarni birgalikda bajaradi, navbat kutishni o'rganadi hamda umumiy qoidalarga rioya qilishga odatlanadi. Bu esa uning jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, autizm spektridagi bolalar uchun o'yin jarayonining qiziqarli va emotsional jihatdan qulay bo'lishi ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Rolli o'yinlar ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirishda eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Bunday o'yinlarda bola turli ijtimoiy rollarni bajaradi va kundalik hayotdagi munosabatlarni modellashtiradi. Masalan, "Shifokor va bemor", "Do'kon", "Mehmon kutish" kabi syujetli o'yinlar orqali bola salomlashish, savol berish, javob qaytarish, yordam so'rash va minnatdorchilik bildirish kabi kommunikativ harakatlarni o'rganadi. Shu orqali bolaning tengdoshlari bilan muloqot qilishga bo'lgan ehtiyoji ortadi.

Didaktik o'yinlar ham ijtimoiy hamkorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday o'yinlarda bola ma'lum qoidalarga amal qilishi, topshiriqni ketma-ket bajarishi va sheriklari bilan birgalikda harakat qilishi talab etiladi. Masalan, guruhli kartochka o'yinlari yoki juftlik asosida bajariladigan topshiriqlar bolaning hamkorlikdagi faoliyatga moslashuvini kuchaytiradi. Shu bilan birga, didaktik o'yinlar bolaning diqqatini jamlash va tinglash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Harakatli o'yinlar esa autizm spektridagi bolalarda jamoaga qo'shilish va o'zaro muvofiqlashgan harakat qilishni shakllantiradi. Masalan, to'p uzatish, estafeta yoki guruhli

harakatli mashqlar davomida bola sheriklari bilan hamkorlikda harakat qiladi. Bu esa nafaqat jismoniy faollikni oshiradi, balki bolaning ijtimoiy faolligini ham rivojlantiradi. Harakatli o‘yinlarda bolaning emotsional holati yaxshilanib, tengdoshlari bilan yaqinlashish imkoniyati ortadi.

Interaktiv va raqamli o‘yin texnologiyalari ham autizm spektridagi bolalarda ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Multimedia vositalari, sensorli ekranlar va audio-vizual dasturlar bolaning diqqatini jalb qiladi hamda topshiriqlarni qiziqarli shaklda bajarishga undaydi. Ayniqsa, juftlik yoki kichik guruhlarda bajariladigan interaktiv o‘yinlar bolalarda birgalikdagi faoliyatni tashkil etishga yordam beradi.

O‘yin texnologiyalarining yana bir muhim jihati shundaki, ular bolaning emotsional holatini barqarorlashtiradi. O‘yin davomida bola o‘zini erkin his qiladi, muvaffaqiyatga erishganida esa quvonch va qoniqish hissini tuyadi. Bu holat uning ijtimoiy faolligini oshiradi va muloqotdan qochish holatlarini kamaytiradi. Pedagog tomonidan rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash esa bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Quyidagi jadvalda o‘yin texnologiyalarining ijtimoiy hamkorlikka ta’siri va rivojlantiruvchi imkoniyatlari keltirilgan:

O‘yin texnologiyasi turi	Shakllanadigan ijtimoiy ko‘nikmalar	Pedagogik natija
Rolli o‘yinlar	Muloqot qilish, ijtimoiy vaziyatni tushunish	Tengdoshlari bilan faol aloqa kuchayadi
Didaktik o‘yinlar	Qoidalarga amal qilish, hamkorlikda ishlash	Jamoaviy faoliyatga moslashuv rivojlanadi
Harakatli o‘yinlar	Navbat kutish, sherik bilan muvofiqlashish	Ijtimoiy faollik va emotsional yaqinlik oshadi
Interaktiv o‘yinlar	Birgalikda topshiriq bajarish, diqqatni jamlash	Muloqotga qiziqish va ishtirok kuchayadi
Sensor o‘yinlar	Emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish	Stress kamayadi va ijtimoiy moslashuv yaxshilanadi

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, o‘yin texnologiyalarining har bir turi autizm spektridagi bolalarda ma’lum ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Rolli o‘yinlar kundalik hayotdagi muloqot shakllarini o‘rgatsa, didaktik va harakatli o‘yinlar hamkorlik va jamoaviy faoliyatni rivojlantiradi. Interaktiv hamda sensor o‘yinlar esa bolaning emotsional holatini barqarorlashtirish bilan birga ijtimoiy faolligini oshiradi.

Shuningdek, o‘yin texnologiyalaridan muntazam va tizimli foydalanish natijasida autizm spektridagi bolalarda muloqotga kirishish darajasi ortadi, tengdoshlari bilan o‘ynashga qiziqish paydo bo‘ladi va ijtimoiy moslashuv jarayoni yengillashadi. Shu sababli maxsus pedagoglar, logopedlar, psixologlar hamda ota-onalar korreksion faoliyatda o‘yin texnologiyalaridan keng va maqsadli foydalanishlari muhim hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, autizm spektridagi buzilishlari bo‘lgan bolalarda ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish zamonaviy maxsus pedagogika va korreksion ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday bolalarda muloqotga kirishish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, emotsional munosabatlarni anglash va jamiyat qoidalariga moslashishdagi qiyinchiliklar ularning ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ularning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali pedagogik texnologiyalarni qo‘llash zarur

hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'yin texnologiyalari autizm spektridagi bolalarning ijtimoiy faolligini oshirishda, kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda hamda jamoaga moslashuvini ta'minlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. O'yin bolaning tabiiy ehtiyoji va qiziqishiga asoslanganligi sababli, u ta'lim jarayonida bolaning faol ishtirokini ta'minlaydi. Ayniqsa, rolli, didaktik, harakatli va interaktiv o'yinlar bolalarda muloqot qilish, navbat kutish, qoidalarga amal qilish, sherik bilan hamkorlikda ishlash va emotsiyalarni ifodalash kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Shuningdek, o'yin texnologiyalarining muntazam va maqsadli qo'llanilishi bolalarning emotsional holatini barqarorlashtirishga, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga va muloqotdan qochish holatlarini kamaytirishga yordam beradi. O'yin jarayonida yaratiladigan ijobiy emotsional muhit bolaning o'quv faoliyatiga qiziqishini kuchaytiradi hamda uning tengdoshlari bilan yaqinlashuviga imkon yaratadi. Tadqiqot davomida pedagog va ota-onalar hamkorligining ahamiyati ham alohida qayd etildi. Agar o'yin faoliyati nafaqat ta'lim muassasasida, balki uy sharoitida ham davom ettirilsa, bolada shakllangan ijtimoiy ko'nikmalar yanada mustahkamlanadi. Shu bois maxsus pedagoglar, psixologlar, logopedlar va ota-onalarning uzviy hamkorligi korreksion-pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi. Bundan tashqari, autizm spektridagi bolalar bilan ishlashda individual yondashuvning muhimligi aniqlandi. Har bir bolaning qiziqishi, rivojlanish darajasi va psixologik xususiyatlari turlicha bo'lgani sababli o'yin texnologiyalarini tanlash va tashkil etishda individual imkoniyatlarni hisobga olish talab etiladi. Bu esa pedagogik ta'sirning samaradorligini oshiradi. O'yin texnologiyalari autizm spektridagi buzilishlari bo'lgan bolalarning ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish, kommunikativ faoliyatini faollashtirish va jamiyatga muvaffaqiyatli moslashtirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda innovatsion va raqamli o'yin texnologiyalarini yanada takomillashtirish, ularning amaliy samaradorligini ilmiy asosda tadqiq etish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва: Эксмо, 2005. – 512 с.
2. Лурия А.Р. Язык и сознание. – Москва: Издательство Московского университета, 1998. – 336 с.
3. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок: пути помощи. – Москва: Теревинф, 2017. – 288 с.
4. Мамайчук И.И. Помощь психолога детям с аутизмом. – Санкт-Петербург: Речь, 2007. – 288 с.
5. Аппе Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / пер. с англ. – Москва: Теревинф, 2006. – 216 с.
6. Барон-Коэн С. Теория аутизма. – Москва: Институт общегуманитарных исследований, 2014. – 304 с.
7. Jordan R. Autistic Spectrum Disorders: An Introductory Handbook for Practitioners. – London: David Fulton Publishers, 2001. – 134 p.
8. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). – Washington: American Psychiatric Publishing, 2013. – 947 p.
9. Frith U. Autism: Explaining the Enigma. – Oxford: Blackwell Publishing, 2003. – 240 p.
10. Wing L. The Autistic Spectrum: A Guide for Parents and Professionals. – London: Constable, 2001. – 224 p.

11. Малофеев Н.Н. Специальное образование в меняющемся мире. – Москва: Просвещение, 2010. – 319 с.
12. Певзнер М.С. Дети-аутисты. – Москва: Педагогика, 1987. – 112 с.
13. Qodirova F.R. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2019. – 320 b.
14. Po‘latova D.A. Inklyuziv ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 256 b.
15. Mamasiddiqov M.M. Korreksion pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 288 b.
16. Nurkeldiyeva D.Sh. Autizm spektridagi bolalarni ijtimoiy moslashtirish metodlari // Zamonaviy ta’lim. – Toshkent, 2022. – №4. – B. 45–49.